

מכתב

במלאות מאה שנה לתחילתה של העלייה השנייה בדצמבר 1903, מובא מכתב מאת ב' פיך¹ ליעקב רבינוביץ.² המכתב חובר בספטמבר 1907, לאחר גל העולים הראשון בשנים 1904-1905 ובעיצומו של גל העולים השני. בתקופה זו נוסדו כבר שתי מפלגות הפועלים, הפועל הצעיר ופועלי ציון. לאחר שביתה רחבת היקף בפתח תקוה ב-1906, החלו בהדרגה חלוצי העלייה השנייה לעזוב את מושבות יהודה ולחפש מוצא להגשמת חזונם האישי והלאומי במרחבי הגליל. המכתב שלפנינו נכתב בתווך בין הקונגרס הציוני השמיני באוגוסט 1907, שהיה הקונגרס הראשון לאחר מותו של הרצל והוחלט בו על הקמת המשד הארצישראלי, לבין ייסוד שניים מן

1 ב' פיך היה סטודנט באוניברסיטה מערב אירופאית, שהפסיק את לימודיו, עלה ארצה והפך לאחד מראשוני 'הקולקטיב' שנוסד בסג'רה בנובמבר 1907. לאחר זמן מה עזב את 'הקולקטיב', על רקע הסתייגותו מגילויי הצבאיות שאפיינו את קבוצת הגרעין של חבריו אשר השתייכה לאגודת 'בר גיורא'. פיך שהה כשנתיים בארץ ואז נסע לאירופה. ספר תולדות ההגנה גורס כי 'צעירים מסוגו של פיך נמשכו אחרי מפלגת הפועל הצעיר', וטוען כי הוא 'ירד מן הארץ'. בן-ציון דינור (עורך ראשי), ספר תולדות ההגנה, כרך א, חלק ראשון, עמ' 143-144. בפועל, מסתבר שפיך נסע לחו"ל מתוך כוונה לחזור לארץ-ישראל, ובכך נהג כמו רבים מן הידועים באנשי העלייה השנייה, אך מת לפני שובו. משה סמילנסקי, 'דמויות מה"עליה השניה"', הארץ, 23.5.1947.

2 יעקב רבינוביץ – סופר, פובליציסט ומתרגם. ביקר בארץ-ישראל בשנת 1905. משנת 1907 כיהן כמזכיר הוועד באודסה, שבראשו עמד מנחם אוסישקין. רבינוביץ עלה ארצה מפולין בשנת 1910. הוא היה מבקר ועורך בעל שאר רוח. הרבה לפרסם מפרי עטו בהפועל הצעיר. ממייסדי כתב העת הדים. נהג לכתוב בקביעות בדבר, הבורק ובוסתנאי. נהרג בתאונת דרכים בתל-אביב ב-4.4.1948. עוד על רבינוביץ, ראו: גרשון שקד, הסיפורת העברית 1880-1980: בארץ ובתפוצה, כרך ב, תל-אביב וירושלים תשמ"ג. רבינוביץ ניחן באמונה סוציאליסטית עמוקה. הסוציאליזם, גרס, הוא קודם כל יחס אנושי לאדם. בהזדמנות אחת סיפר על מקור השקפתו: 'סיפרה לי פעם אישה מעירנו על שתי אלמנות, אם ובת, שהיו צריכות לקידוש בלילות-שבת ולסדר בפסח. בעלה המנוח של האם היה חברו של אבא בלימוד תורה. הן ביקשו שנאכל על שולחן אחד בלילות-הג. אבא הודיע שלא ילך לשולחן אם גם העוזרת והנער שעבד אצלנו לא ישבו לשולחן. הן התביישו, כי קודם האכילום במטבח. אמרה האם לבתה: תזכרי זאת, בת, אף פעם לא יאכל אצלך אדם במטבח – כל מי שיבוא אליך צריך לאכול ליד השולחן'. רבינוביץ חתם: 'זוהי התורה הסוציאליסטית שקיבלתי מאבא'.

הידועים והמשמעותיים בארגוני העלייה השנייה (בשלהי ספטמבר ובנובמבר): 'בר גיורא' – המסמן את ראשית הפעילות המאורגנת בתחומי השמירה בפרט והביטחון בכלל, והקולקטיב 'בסג'רה – אחד מערשי לידתה של ההתיישבות העובדת.

15 בספטמבר 1907

ידידי היקר!

בשמחה גדולה לקחתי בידי את המכתב שהכרתי את קֶתֶבְךָ על מעטפתו. לא חשבתי כלל כי ברגש קשה עד מאד אקרא אותו ועוד זמן רב אחר-כך במר-רוח אהיה. היית חברי היותר קרוב בין חובבי רעיוננו, שהוא רעיון מרכזי בחיי. והנה אתה, דְּרִיבְיִנְסְקִי, שלפעמים היית למעני לתמיכה מוסרית, שהאמנתי לך יותר מלעצמי – הנה אתה עוזב את מחננו... ומחשבות מרות עד מאד גוזלות את מנוחתי.

היית אחד מהפועלים היותר טובים והמסורים להארגניזציה. היית בעיני בעל תבונה ציונית בהירה ועמוקה. ואם אתה אובד את אומץ לבך ומפקפק בדעותיך – אז זה בעיני סימן נורא של מצב הרוחני בְּאֶרְגָּנִיזְצִיָה שֶׁלֵּנוּ ברוסיה.

פעם קראתי בספר ידוע של מְטְשְׁנִיקֶב,³ כי באבוסינייה [אתיופיה], על פי המנהג, הנשים מתחתנות בזמן מוקדם מאד. ולא נפלא הדבר אם איזה איש בן ארבעים שנה ויותר לוקח לו נערה בת ארבע-עשרה, שלש-עשרה שנה. חיי איש ואישה להן רק כאב ולא יותר. ועל פי רוב הנערות האומללות האלה מתות הן אחרי לדתן הראשונה. המנהגים הפראים אינם נותנים להן למול למען תענוגי האהבה והן עוזבות את העולם הזה מבלי לדעת שום עונג ושום שמחה שבחיים.

לו היה אלוהים להיסטוריה, אמרתי כי הוא אכזרי מברברים.

ידידי! כמה נאומי-אש שמעו הציונים הצעירים, בני דורנו, איש מרעהו! כמה הזיות

מלאות חמד, כמה מכתבים מלאים מרץ מסר איש לרעהו!

אתה – אחד מאלה הרבים, שבלתי לדעת את העונג של העבודה המעשית והתקוה המעשית על המקום, כבר אובדים את המרץ ללחום. טרם שיראו וידעו את תנאי המקום האמיתיים, הם נשארים כבר בלי אמונה. וטרם שיצאו מעולם הדיבורים וההזיה לעולם עבודה וחיים מעשיים – הם נשארים כבר בלי כוחות.

זכור את הבילויים, את חובבי ציון 'הבורזות'. מה שנעשה בא"י נעשה על ידם. ודורנו, שהביט במבט בוז על הפועלים הקדמונים והבטיח גבורות גדולות – מה הוא עשה? חשבנו את עצמנו למלח הארץ – ומה בראנו ואיפה עקבותינו?

כמו כן [על כך] שר גורדון הזקן (פועל אחד) ברחובות:

'היהודים הזקנים כבר מתים

והצעירים – הם זקנים'.⁴

אתה כותב אודות הקלוב הציוני הנסגר.

לדאבונו, הציונים בדיאספורה ובכלל הארגוניזציה הציונית, עושים כל כך מעט למען הצרכים המעשיים של הקולוניזציה, כי השפעתם פה – היא קטנה מאד. ולכן שנויים לרע ושנויים לטוב, שעוברים בארגוניזציה, אנחנו מרגישים פה מעט מאד. אתם חושבים שכאשר סוגרים את הקלוב הציוני באודסה, אבני הבתים של מושבותינו נופלות ארצה. חלילה! כל איש היודע הדבר יגיד לך כי לפעמים לבנות ארבעה – חמישה בתים על איזה מקום (כמו למשל על אדמת הקרן הקימת שבדליקה)⁵ – דבר יותר חשוב הוא מעבודה השנתית בכל הקלובים הציוניים בכל רוסיה. אינני שמח לדבר הזה [לסגירת המועדון]; להפך. אני אומר לדאבונו הגדול...

עליכם ציוני הדיאספורה לעשות כי השפעתם על מצב הישוב בא"י תהיה יותר גדולה וכי צרותיכם ושמחותיכם תהיינה למעננו יותר חשובות. זאת היא השגיאה הראשונה במחשבותיך. אל תתן לדברים כאלה בתנועתנו ערך גדול מדי.

הפסימיזם שלך אודות הציוניות נקשר עם המצב באודסה. מטרונות רוסיות באות ב'ברית העם הרוסי'.⁶ חוליגנים רודפים שמוזיאום וסטודנטים. ודברים כאלה עומדים במחשבותיך בשורה אחת עם עניני תנועתנו, כמו קלוב נסגר וכו'. איזה יחס בין האחד ובין השני? אני מבין שבסביבה שכעת ברוסיה, כאשר קצרו ידי דורשי יושר והשתובבות רצחנית בלי קץ – קשה מאד לחיות לאיש אינטליגנטי. אבל אתם, ציוני הדיאספורה, כל כך רחוקים מצרכים המעשיים של הציוניות, כי רשמים עצובים וסביבת רוסיה משפיעים על הפסימיזם או האופטימיזם שלכם בציוניות עצמה. זאת היא שגיאה גדולה נגד ההגיון ואפילו עוון נגד הציוניות. דעות הציוניות צריכים להשתנות, לעלות או ליפול רק לפי הערך של הציוניות עצמה ובפרט – המצב המעשי הקולוניזציוני. מושגיך אודות הדבר היותר חשוב הזה (לאמור תנאי הקולוניזציה) רחוקים מאד מן התם.

החיל העשוי מצד הגרמנים מפחיד אותך יותר מדי. הגרמנים עודם רחוקים מאד מרוס או תנו כמו שאתה כותב. אם לא ניקח בחשבון ישוב הגרמנים בערים (יפו, חיפה) אז כל המושבות שלהם (סרונה, וילהלמה, תפחה וכו') ביחד פחות רק מ'פתח-תקוה' אחת. ועוד אל תשכח את הנסיבות. בידי הגרמנים כסף – כמה שצריך (שחסר לנו), כוח פוליטי והגנת קונסול (שמעט מאד לנו) והעיקר: האלמנט התקיף של איכרים

4 בגרמנית במקור.

5 על אדמת דלייקה הוקמה ב-1908 חוות הלימוד החקלאית כנרת ועמה החל מפעל ההתיישבות בעמק הירדן.

6 ארגון לאומני רוסי.

טבעיים, אוהבים את עבודת האדמה ויודעים אותה. ואנחנו בדבר היותר חשוב הזה – דלים ואומללים. כמעט עוד לא באו להתאכר בא"י אלמנט יהודי פחות או יותר קשור לעבודת האדמה – וזה הוא חסרוננו העיקרי והעצמי שבכל הקולוניזציה. הגרמנים החלו לבוא לארץ ישראל עוד לפני הבילויים (ראיתי בחיפה בתי גרמנים משנת 1870) ובכל זאת הם מעטים וחלשים ממנו [מאתנו]. הסיבה היא: תנועת הגרמנים לא"י כמעט רק דתית. היא מורכבת מחבורת אנשים ואיננה פחות או יותר לאומית. נסיבות שונות עושות את א"י מצד החומרי הרבה פחות מעניינת מארצות אחרות שבידי הגרמנים. ולו היה להפך, לו תנועת הגרמנים היתה פחות או יותר לאומית, אז, אפשר מאד, כי היו כבר לבעלי כל א"י. אינני אומר כי הערביים והגרמנים – אפס הם. הרבה פוזיציות אבדנו לטובתם בשם עשרים וחמש שנה⁷ שכל כך רחוק היינו יכולים לבוא וכל כך לאט-לאט הלכנו. וגם כעת איננו עובדים ועושים חיל כמו אפ ש ר לעשות. ובלי ספק עוד הרבה פוזיציות נאבד.

זה כבר שנה שאני מתבונן היטב לכל שבארץ-ישראל ותיקנתי כבר את המושג הנאיבי אודות אידאל המעשי שלפנינו. 'לגרש באופן אבסולוטי את כל הערבים, לתפוס בידנו את כל חתיכה וחתיכה שבארץ; לבוא עד מסופוטמיה והלאה...'. כבר עזבתי את חלומות הילדות האלה. אם בעוד חמישים שנה בידנו 40% האדמה (רוב יושבי העיר כמו יפו, ירושלים, טבריה – בודאי נהיה) – אז נהיה לאלמנט היותר חזק בארץ, שבידיו כוח פוליטי העיקרי. ויען כי נהיה פה לעם פחות או יותר נורמלי, ש"ארץ תחת רגליו", בעל שפה עצמית (עברית) וחיים קולטוריים עצמיים – אז נהיה למרכז חזק ומשפיע לכל יהודי העולם. ותהיה בטוח כי הישוב החדש בא"י יאסף [יחסוך] חרפות רבות מאומתנו ויגדיל את שמנו בין העמים.

יש כוחות גדולים לנו שכמעט כלל וכלל עוד לא השתמשנו בהם. ברוסיה הדרומית, בקוקז אלפי יהודים רבים שעובדים את האדמה, ואוהבים את עבודת-האדמה ונכונים להגר לא"י. בתים, במרוקה וכו', מספר רב מאד יהודים שמורגלים לעבודה גופנית קשה. וכל מיני נטעים שאפשרים בא"י ועסק מועיל וטוב הם שמוכשרים להתעסק בהם. לא רק אכרים טבעיים (שמעטים בתוכנו) כי אם גם בני עיר. ואלה – רוב עמנו. צריכים מוסדות אגורים מוכשרים; צריך להסיר מכשולים מן הדרך (וזה אפשר מאד); צריך לנו לעבוד.

דיד הפסימיסט! הצלחה אפשרית. תהיה על המקום, תדע התנאים המעשיים של הקולוניזציה ותראה את זה. הצלחה אפשרית. אתה תבין כי מר לנו מאד שאיננו יכולים להגיד: הצלחה נתונה!

אבל – יהיה מה שיהיה – אנחנו הציוניים ששאפנו לא"י צריכים לבוא הנה. אנחנו שדברנו הרבה – צריכים לעבוד; שראינו הרס כל כך רב בישראל – צריכים לברוא. אם

אתם כבר כל כך נטויים להיות לפסימיסטים – אז, לכל הפחות – בואו לעזוב חלק מכוחותיכם בא"י, למלאות את חובותיכם. ואחר כך תהיו לפסימיסטים. אם קשה ומר לאבד את האמונה, עוד יותר קשה ומר לאבד את הכבוד.

כי לא תקומנה שאלות-חרפה: הוי בני דור חולה ועם חולה! האם רק חרשי-מילים אתם? האם אש אהבת החופש שבלבכם היה אש שקר?

פסימיסטים יש לנו ב"ה, יותר מדי. לו רק ה-100 מן הצעירים האלה, הנכונים למות,⁸ באו הנה עם חפץ חזק ללחום, אבל לחיות, אז היו יכולים לעשות 25 מושבות חזקות במקומות החדשים. צריך רק לערוך על פי תבונה טובה את המושבות האלה – והן תהיינה לנו למפתחות חצי א"י.

ידידי! אני דורש ממך הבטחה אחת חזקה. שאחרי המכתב הזה והלאה, תשליך החוצה את כל הפסימיזם, את כל השינויים בדעותיך עד שלא תבוא אל המקום, לא תראה בעיניך ותמשש בידך את הכל.

אל תפחיד בסערה אי-ידועה את אמיצי הלב, שהם עובדים. תשתמר פן לא תהיה לנביא-שקר. לו לא התעסקנו כל כך הרבה באסטרולוגיה, לא איבדנו כל כך הרבה בעולם מעשי. אבל אפילו כעת – מה שנקצור מאדמתנו – יהיה לנו. רק לנו ולא לסערה המשחיתה. ולכן צריך לזרוע ולקצור; לזרוע ולקצור מה יותר.

ברגשי אהבה וידידות

ב. פיך⁹

8 'לא מוטב לפזר על עצמי חול לוחט – ולמות... [כך במקור – ברוסית] 76453-א, 177, א-76453-8
9 בחלק מהספרות המתעדת את התקופה הוא נקרא פיק. מקור המכתב בארכיון גנוים, 177, א-76453.

